

Svensk vapenexport

Sverige har en restriktiv vapenexportpolitik. Vapenexport är enligt lagen om krigsmateriel i grunden förbjuden, men undantag kan beviljas. I regeringens riktlinjer ser allt bra ut; Sverige bör inte sälja vapen till länder som bryter mot de mänskliga rättigheterna. Men verkligheten ser annorlunda ut. Mellan 2008 och 2010 sålde Sverige vapen till 17 auktoritära stater för ett totalt värde av över 6,6 miljarder kronor. Anledningen är att det finns flera olika aspekter vid vapenexport som värderas olika högt.

Det görs en bedömning utifrån varje enskilt fall, säger Diana Malm, kommunikatör på ISP. ISP, Inspektionen för Strategiska Produkter, är den svenska myndighet som ger ut tillstånd för vapenförsäljning. De följer lagstiftningar och regler som de får från ett nära samarbete med riksdag och regering. ISP är dock en självständig myndighet. Det innebär att trots att regeringen står över dem kan regeringen inte officiellt lägga sig i arbetsprocesserna.

Det är ett problem som politikerna utnyttjar. Genom att skylla på att ISP är självständiga kan de slingra sig undan direkt ansvar, säger Rolf Lindahl, politisk sekreterare på Svenska Freds med ansvar för frågor om vapenhandel.

Myndigheten faller under Utrikesdepartementet. Det politiska samarbetet syns tydligast i Exportkontrollrådet, EKR. Rådet består av representanter från alla svenska riksdagspartier och är införstådda i alla ISP:s beslut.

Det finns en tydlig parlamentarisk insyn, säger Diana Malm.

Hösten 2010 infördes en ny myndighet i Sverige, Försvarsexportmyndigheten (FXM). Det är en statlig institution som stödjer svensk vapenindustri. Syftet med myndigheten är att effektivisera och bättre prioritera de statliga insatserna för den svenska försvarsexporten. Enligt regeringsskrivelsen för 2011 ska myndigheten bedriva sin verksamhet ”på sådant sätt att det bidrar till ökad transparens inom myndighetens verksamhetsområde.” Svenska Freds har, som ett led i kampanjen mot vapenexport, registrerat myndighetens domännamn vilket gör att det är lätt att bli vilseledd vid sökning efter myndighetens hemsida. En rättstvist har inletts om domännamnet. Svenska Freds registrerade domännamnet innan myndigheten bildades, varför de ser sig ha rätt till namnet medan myndigheten inte gillar förvirringen detta skapar.

Vapenexport, eller krigsmaterielexport som det heter i lagen, delas upp i export mot ovillkorliga hinder och export mot villkorliga hinder. De ovillkorliga hindren, till exempel ett FN-beslut om

vapenembargo, betyder totalt stopp. Vid de villkorliga hindren måste ISP bedöma relevansen av försäljningsförfrågan. Säkerhetspolitiska aspekter väger till exempel tungt tillsammans med nära samarbeten och tidigare leveranser. Leveranserna delas även upp efter Krigsmateriel för strid (förkortas KS) och Övrig krigsmateriel (ÖK). Rolf Lindahl menar att det är ett sätt att minimera allvaret i begreppet krigsmateriel genom att tillägga ordet ”övrig”.

Reglerna är öppna för tolkning, säger Rolf Lindahl.

Han anser att Sverige bör föregå med gott exempel och påbörja avvecklingen av vapenexporten. Istället är Sverige idag världsledande, räknat per capita, i vapenexport i världen. Räknat i absoluta belopp hamnar Sverige på åttonde plats för år 2010.

De lagar och riktlinjer Sverige har som säger att de mänskliga rättigheterna i mottagarlandet måste respekteras för att vapenexport ska godkännas tycks inte följas så länge Sverige kan tjäna på motsatsen, säger Rolf Lindahl.

På Svenska Freds hemsida står det exempelvis att följdleveranser bör ges så länge inga ovillkorliga hinder möts, vilket då innebär att Sverige kan sälja vapen till länder som hamnar i väpnad konflikt trots att riktlinjerna är tydliga på motsatsen.

Riktigt så enkelt är det inte. Även här görs det enskilda prövningar för varje förfrågan. 2007 stoppades alla nya leveranser till Pakistan från Sverige, men Pakistan hamnar på försäljningslistorna ändå i och med följdleveranserna, säger Diana Malm.

Följdleveranser innebär att när ett land har tillåtits att köpa vapensystem från Sverige så har de ofta rätt att köpa reservdelar och ammunition till vapnet så länge det är brukbart. En del krigsmateriel har en livslängd på närmare trettio år. Under 2010 gav ISP tillstånd till 14 diktatorländer att ta emot följdleveranser.

Man får intrycket av att vi knappt säljer något till Pakistan längre. 2007 beslutade ISP att stoppa alla nya affärer, det är sant. Men man har godkänt följdleveranser för 3,5 miljarder under 2008-2010 vilket gör att landet är en av de största mottagarna av krigsmateriel från Sverige, berättar Rolf Lindahl.

Rolf Lindahl anser att säkerhetspolitiska faktorer, bland annat att samarbeten värderas högt, tycks väga tyngre än att de mänskliga rättigheterna efterföljs. Det är därför som Sverige kan tillåta vapenexport till krigsförande länder som USA.

Samarbetet till, och upprätthållandet av, ett sådant folkrättsvidrigt krig som USA för mot Irak är förvånansvärt ur flera aspekter, säger Rolf Lindahl.

Han poängterar att även FN uttalat sig kritiskt mot det kriget, vilket enligt honom borde vara ännu en anledning till att stoppa all leverans till USA.

Viktiga samarbetsländer handlar om tidigare, djupare samarbeten. Säkerhetspolitiskt ansvar är en viktig del av totalbedömningen. Det finns olika delar i allting, säger Diana Malm.

Hon förklarar därefter att USA är ett viktigt samarbetsland, men att man också måste tänka på att ISP arbetar utefter en flerstegsprocess.

Många gånger kan man läsa om besluten som ISP fattar, men själva arbetsprocessen glöms ofta bort eftersom det inte riktigt är så enkelt som det först kan verka, säger hon.